

Kutatás közben – közművelődési szakemberek képzést kísérő pályakép vizsgálatának első eredményei

1. Bevezetés

A Nemzeti Művelődési Intézet stratégiai célja, hogy a hazai szakmai utánpótlás nevelésben kulcs szerepet vállaljon (Juhász – Pete, 2018). 2020-2021 során több mint 1700 felnőtt tanuló kapcsolódott be a közművelődési szakemberképzés terén az intézmény középső és felsőfokú OKJ-s tanfolyamaiba.

Ennek a jelentős részvételi létszámnak apropóján, a *Nemzeti Művelődési Intézet Felsőoktatás-fejlesztési Központjának* munkatársai áttekintették a korábbi hazai, a szakterületen lefolytatott pályakép vizsgálatokat, és arra a következtetésre jutottak, hogy érdemes lenne egy újabb vizsgálatot indítani.

A korábbi kutatási eredményekkel ellentétben mára jelentősen javult a közművelődési ágazat szakpolitikai helyzete és támogatottsága. Az elmúlt évtized során számos fejlesztés zajlott a területen, amelyek rendezték a munkavállalói szerepek és feladatok jogi státuszát (Kary et al, 2018), magukban foglalták az infrastruktúra fokozatos megújítását (Németh, 2015), vala-

mint a terület felőssoktatási szakmai képzésének reformját (Juhász – Pete, 2018 és Juhász, 2020). A megváltozott körülmények következtében ismét aktuálissá vált egy naprakész, a szakmai professzióval kapcsolatos kutatás készítése.

2. Korábbi vizsgálatok a területen

A Nemzeti Művelődési Intézet aktuális pályakép vizsgálatának előzményei közé tartoznak többek között Diósi (1998), Hidy (2001), Beke (2001) és Kleisz (2005) kutatásai, amelyek a közösségszervező és andragógus szakemberek – korábbi terminussal élve népművelők – szakmai helyzetét és pályaképét vizsgálták. Az elmúlt két évtized kutatásait számba véve megállapítható, hogy a területen a szakmai karrierutak vizsgálatának és fejlesztésének szándéka és a szakmában dolgozók nézeteinek nyomkövetése folyamatosan jelen van.

Diósi Pál meghatározó monográfiája (1998) esetében a szakmakép megítélése nem egyöntetűen

pozitív. Kutatása egy országos interjúsorozat eredményeit dolgozta fel, amely 5 megyei (Csongrád, Győr-Moson-Sopron, Hajdú-Bihar, Nógrád és Zala), valamint budapesti szakemberek nézeteit tárta fel, összesen 682 résztvevő bevonásával. A kutatás adatfelvétele 1995 és 1997 között zajlott, végkövetkeztése az 1997. évi CXL törvény megszületése előtti állapotot tükrözi: *„A szakma helyzete meglehetősen rossz, nincsenek jó kilátásaink, de a megkérdezettek abban bíznak, hogy ők helyben meg tudják oldani a problémákat, képesek leküzdeni a nehézségeket. Másképp mondván: Münchhausen báróként saját hajunknál fogva próbáljuk felemelni magunkat.”* (Diósi, 1998, 10. o.)

Diósi hangsúlyozza ugyanakkor, hogy ez az állapot még részben a rendszerváltást követő törvényi szabályozás hiányából is fakadt, amire monográfiájának címe is utal (*EX LEX '97 Népművelők magukról, foglalkozásukról, távlataikról*). Diósi is elismeri, hogy az eredmények publikálásakor, 1998-ban, már „post-lex” állapotba került a szakma, tehát a törvények által újra szabályozott területről beszélhe-

tünk, ami újfajta perspektívákat ad az elkövetkező időszak számára.

A Nemzeti Művelődési Intézet a 2012-től eltelt 10 évben egy stratégiaileg megalapozott szakmafejlesztést valósított meg hálózatban összefogva a közművelődés szereplőivel, hogy ebből a számos szempontból válságos helyzetből a szakmát kimozdítsa. Törvényi és rendeleti megerősítést kapott a közművelődés alapszolgáltatási rendszere, és az ennek erőforrásait megalapozó infrastrukturális, működési, nyitvatartási, normatíva fejlesztések, valamint a közművelődési tevékenység lelkét adó szakembergárda. Minden magyarországi településen minimum közösségi színteret kell működtetnie az önkormányzatoknak min. középfokú szakirányú végzettségű szakember alkalmazásával, a városokon pedig közművelődési intézményre és felsőfokú szakirányú végzettségű szakemberekre van szükség. Az átalakult felsőoktatási képzések (a közösségszervezés BA alapszak és kulturális mediáció MA szak elindításával) megerősítették a szakma presztízsét, elismertségét is (Juhász – Pete 2018). Így joggal várható, hogy a jelenlegi pályakép kutatás az eddigiektől eltérő eredményeket mutat a vizsgált célcsoport szakmai megítélése és jövőképe kapcsán.

3. A kutatás célcsoportja

Diósi (1998) mintájával összehasonlítva a vizsgálati célcsoportunk eltérő. Olyan gyakorló és kezdő szakembereket vontunk be kutatásunkba, akik friss szakmai ismeretekkel rendelkeznek, és a képzésbe történő bekapcsolódásuk által tisztában vannak a szakmafejlesztési eredmények többségével is. Ezért előzetes feltételezésünk szerint szemléletük erősebben jövőorientált lesz, mint a korábbi vizsgálatokba bevont célcsoportoké.

A Nemzeti Művelődési Intézet vizsgálata két különálló szakaszban valósult meg, a két adatfelvétel között közel egy év telt el, amely alatt egy első körös adatelemzés is megvalósult.

A kutatás első szakasza 2020 tavaszán zajlott, 264 képzésben résztvevő bevonásával, akik a szóbeli interjúkhoz hasonló kérdéslista alapján írásbeli esszében számoltak be a szakmáról kialakult képükről. Ebben a szakaszban a pályakép feltárásának azon módszerét alkalmaztuk, amely a gyakorló szakemberek munkafeladatainak és szakmaképének önreflektív elemzésére épít. Ez a módszer jelentős hagyományokkal rendelkezik (Schön, 1983), és napjainkban nemzetközi szinten is elfogadott eszköze a kulturális szektor szakmabeli sajátosságainak vizsgálatához (Martin – Tran – Doris, 2019). A tematikus kérdésblokkok öt nagyobb területet öleltek fel: 1. Szakmakép és munkatapasztalat; 2. Szakmai és tanulási motiváció, személyes fejlődés; 3. A szakmai munkával kapcsolatos pozitív és negatív attitűdök; 4. Távlabbi szakmai célok, pálya- és jövőkép; 5. A szakma általános presztízse, és a szakmai közösség egysége. A vizsgálat során nyert adatokat az Atlanti program segítségével elkészített tartalomelemzéssel dolgoztuk fel.

A kutatás második szakaszában 2021 október-novembere során, a tartalomelemzés eredményeire épített kérdőívet küldtünk ki az 1718 képzésben résztvevő tanulók számára. Közülük 1459 fő töltötte ki a kérdőívet, ami közel 85%-os reprezentatív arányt jelent. Ez az országos minta a korábbi kutatások volumenét nagyságrendileg jelentősen meghaladja. A kérdőív a háttérváltozók vizsgálata mellett összesen 20 tartalmi kérdést foglalt magában, tematikája megegyezett az első körös vizsgálat fókuszával. A kérdőíves felmérés eredményeinek újdonsága, hogy a korábban azonosított

nézetek és jelenségek mellé a populáció véleményét tükröző számszerűsített eredményeket tudtunk rendelni. Ezek az indikátorok a képzések, a pályakezdők mentorálása és a szakma stratégia tervezése és fejlesztése szempontjából is fontos adatokat nyújtanak számunkra.

4. Betekintés az első eredményekbe a szakma meghatározása kapcsán

A teljesség igénye nélkül adunk közre néhány érdekesebb adatot tanulmányunkban a szakmakép és a szakmai feladatok észlelésének eredményeiből. Az eredmények többségének statisztikai másodelemzése még folyamatban van, jelenlegi szakaszban leíró jellegű eredményekkel rendelkezünk.

A közösségszervező szakma meghatározása kapcsán a résztvevők képe ma sem tekinthető teljesen egységesnek. A válaszadók túlnyomó része a feladatain keresztül azonosítja a munkaterületet, nehezebben elrugaszkodva a konkrét tevékenységektől. A szakma ilyen jellegű definiálásánál a személyes narratívákban jelentős arányban jelenik meg pozitív érzelmi többlet, ami változatos formákban nyilvánul meg: a képzésben résztvevő szakemberek a közösségépítés mellett előszeretettel emelik ki az értékörzés vagy a következő generációk nevelésének feladatait.

– „A közösségek létrejöttéért, együttműködéséért, azok összetartásáért és aktív maradásáért dolgozik. Megpróbál minél több lakót bevonni a helyi kultúrába. Felelős, a kulturális életért a településen, ami magába foglalja a nemzeti ünnepeket és a naptári ünnepeket, valamint a különböző rendezvényeket is.” (BÉKÉSB12 kódú válaszadó)

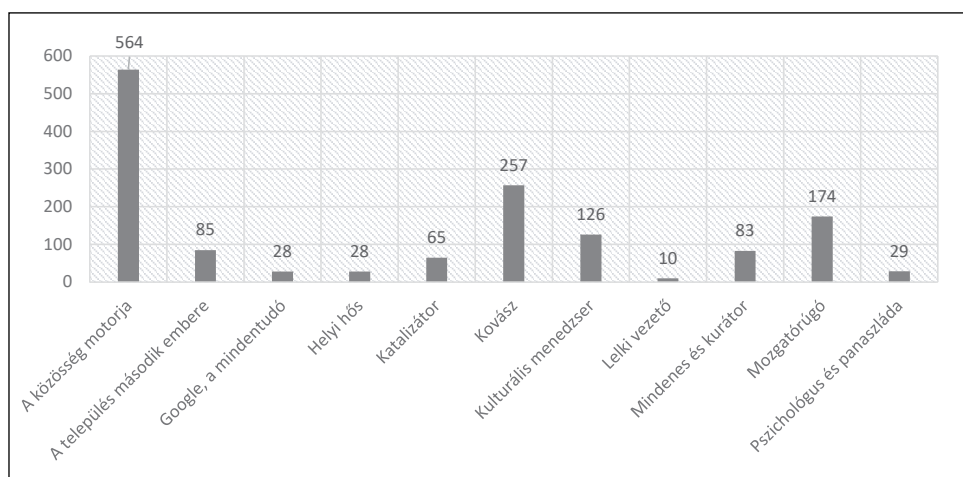
– „Elsősorban a helyi szokások, a helyi kultúra, a helyi értékek összegyűjtése, átörökítése, megismer-

tetése, majd megőrzése a legfontosabb. Fontosnak tartom először a felismerést tudatosítani a következő generációban a megőrzés és a továbbítás fontosságáról. Természetesen a tágabb értelemben vett – országos – értékeket is meg kell ismertetniünk.” (BALASA04 kódú válaszadó)

Nagyon fontos, hogy az értékteremtés mellett a leendő szakemberek tisztában vannak a szakmai munkavégzés alkotó, kreatív jellegével, amely egyesek számára az önkiteljesedéshez, az önmegvalósításhoz is egy utat kínál: „A közművelődés számos emberi öröm forrása. A közművelődési intézményekben való lét a szabadság léte, mert oda önként mennek az emberek és addig maradnak, amíg jól érzik magukat. A közművelődési szakember feltételeket teremt ahhoz, hogy az egyének saját életük gazdáiként otthon érezhessék magukat a világban.” (BALASB13 kódú válaszadó)

A szakmai feladatok értelmezését, a tevékenységi repertoár sokszínűségét a kutatás első szakasza során feltárt metafora hálózattal is szemléltethetjük. Jerry Apps (1991, 23-24. o.) nyomán mi is arra kértük a résztvevőket, hogy próbálják meg egy-egy metaforával ábrázolni a közösségszervezők feladatkörét. A gyűjtés eredményeképpen egyöntetűen a helyi közélet részeként azonosították a szakmai feladatlátókat, akik egyrészt katalizálják a lokális szintű eseményeket (mozgatórúgó; kovász, helyi hős), másrészt információt nyújtanak (Google, mindenés), valamint részt vesznek a helyi értékörzésben (kurátor), és adott esetben személyes nehézségekkel is lehet hozzájuk fordulni (pszichológus; lelki vezető). Néhányan egyenesen a „település második embereként” azonosították a helyi közösségi és kulturális élet szervezőit.

A szakmakép megjelenítésére alkalmazott metaforák súlyozásá-

1. ábra: A szakmaképpel összefüggő metaforák rangsora (Forrás: Nemzeti Művelődési Intézet pályakép vizsgálat, 2. szakasz eredményei)

hoz indikátorszámokat a kutatás második szakaszában tudunk hozzárendelni. A közel 1500 résztvevő véleménye alapján a legmeghatározóbb metaforák a közösség motorja (564 válaszadó), valamint a kovász és a mozgatórúgó (257 és 174 válaszadó) voltak. A második körben, sorrendben a 4-6. helyen a kulturális menedzser (126), a település második embere (85), valamint a mindenés és kurátor (83) szerepkörök végeztek a népszerűségi rangsorban.

A sokféle szerep és az azokban való helytállás lelki állóképességet, kitartást és jó alkalmazkodóképességet tesz kívánatosá egyszerre: „Annak, aki ezen a szakterületen akar elhelyezkedni nagyon nehéz dolga van. Véleményem szerint egyszerre kell pszichológusnak, szociális munkásnak, tanárnak, mentornak, rendezvényszervezőnek, „lelki vezetőnek” és még sok egyébnek lennie, mert sosem tudhatja előre, hogy mikor milyen típusú problémával találkozik a munkája során.” (BÉKÉSB14)

5. Záró gondolatok

Nagyon érdekes és tanulságos belelátni a szakmai képzésben résztvevő felnőtt tanulók gondolkodásába. Ezen nézetek és vélemény-

nyek kiértékelése a jövőben nem csupán a szakmai utánpótlás minőségéről és érettségéről ad egy átfogó képet, hanem a képzési tartalom fejlesztéséhez is hozzájárulhat.

A COVID 19 kapcsán jelentkező nehézségekről számos kutatás készült (lásd például Juhász, 2021). Egyetlen aspektusból nem érintettük még a pandémia és a közművelődés kapcsolatát. Ezt egyik válaszadónk szavaira támaszkodva szeretnénk zárásképpen visszaadni: „A közművelődés szeretete „ragályos”. Munkatevékenységem bár csak hat évvel ezelőtt kapcsolódott a közművelődési területhez, de azonnal megfertőzött.” (BÉKÉSB10).

Elgondolkodtató ugyanakkor szakmánk jövője számára az a frissen publikált és már magyar nyelven is elérhető könyv is, amelyet az Egyesült Államok tisztifőorvosa, Murthy Vivek jegyzett szerzőként 2020-ban, a *Közösség hatalma – Az emberi kapcsolatok gyógyvereje elmagányosodott világunkban* címmel. Murthy Vivek könyvének sikere nyilvánvaló, idén januárban már második kiadása jelent meg a nemzetközi könyvpiacra, és időszerűségét a Covid pandémia alatt érzett izoláció is erősíthette bennünk. Ezek alapján a magány elleni harc, a közösségek építése és folyamatos újjáépítése, amelybe a Nemzeti Művelődési Intézet

frissen végzett felnőtt tanulói is bekapcsolódhatnak, az egyik legfontosabb stratégiai céljá válik a közeljövőben.

6. Fontosabb források

- Apps, Jerry (1991): *Mastering the teaching of adults*. Krieger Publishing Company
- Beke Pál (2018/2001): *Méltóságkereső, önéletrajz és szakmatörténet*. 2. kiadás. NMI Művelődési Intézet, Gyomaendrőd
- Delhey, Jan – Kröll, Christian (2012): *A “happiness test” for the new measures of national well-being: How much better than GDP are they?* Wissenschaftszentrum für Sozialforschung, Berlin, Discussion Paper SP I 2012–201.
- Diósi Pál (1998): *Ex Lex '97. Népművelők magukról, foglalkozásukról és távlataikról*. Német Nép-főiskolai Szövetség Nemzetközi Együttműködési Intézete – Magyar Művelődési Intézet, Budapest
- Hidy Péter (2001): *Művelődésszervezők szerepfelfogása és pályaképe*. In: *Tudásmenedzsment*, II. évf. 2. sz., 5–27. o.
- Juhász Erika (2020): *A közművelődési szakma felsőfokú képzésének 65 éve*. In: *Szín – Közösségi Művelődés*, 25. évfolyam, 4. szám, 5–12. o.
- Juhász Erika (2021): *Közművelődés a koronavírus-járvány idején*. In: *Molnár Gyöngyvér – Tóth Edit: A neveléstudomány válaszai a jövő kihívásaira*. Budapest – Szeged, MTA Pedagógiai Tudományos Bizottsága SZTE Neveléstudományi Intézet
- Juhász Erika – Pete Nikolett (2018): *A közösségi művelődés képzési és továbbképzési rendszere*, NMI Művelődési Intézet, Lakitelek, *Tudástár sorozat* 1. kötet.
- Kleisz Teréz (2005): *A népművelés és a szociális munka szakmásmódása angolszász és magyar metszetekben*. Debreceni Tudományegyetem, *Mulidiszciplináris Bölcsészettudományok Doktori Iskola, Neveléstudományi Doktori Program*
 - Martin, Laura W. – Tran, Lynn Uyen – Ash, Doris B. (2019): *The Reflective Museum Practitioner: Expanding Practice in Science Museums*. Routledge, New York
 - Németh János István (2015): *Közösségépítő Agorák Magyarországon*. Budapest, Magyar Művelődési Intézet, Budapest
 - Kary József – Török Rita – Juhász Erika – Závogyán Magdolna – Szedlacsek Emília – Csulák-Mu-liter Mariann – Benkei-Kovács Balázs – Barnucz Antia (2018): *Útmutató a közművelődési szakterület megújult jogszabályi környezetének alkalmazásához*. Budapest, NMI Művelődési Intézet Nonprofit Közhasznú Kft, 2. kiadás.
 - Schön, Donald A. (1983): *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. Basic Books
 - Vivek, Murthy (2021): *Közösség hatalma – Az emberi kapcsolatok gyógyereje elmagányosodott világunkban*. Alexandra Könyvesház Kft., Budapest

DR. JUHÁSZ ERIKA: okleveles művelődési és felnőttképzési menedzserként a Kossuth Lajos Tudományegyetemen végzett 1998-ban, majd ugyanitt (az akkor már Debreceni Egyetemen) szerezte meg a PhD fokozatát 2005-ben, közművelődési szakértő, valamint a Közművelődési Akkreditációs Bizottság tagja. A Debreceni Egyetem oktatója több mint 20 éve, jelenleg tanszékvezető docense. Emellett 2015 óta a Nemzeti Művelődési Intézetben a Kárpát-medencei magyar közművelődési képzési és kutatási folyamatok vezetője, jelenleg mint szakmafejlesztési igazgató. Számos civil szervezet aktív tagja, elnöke a Kultúrász Közhasznú Egyesületnek, alelnöke a Magyar Nevelés- és Oktatóskutatók Egyesületének, alapító tagja a Magyar Közösségépítők Értékszövetsége Egyesületnek. Az MTA köztestületi tagja, elnöke az MTA DAB Művelődéstudományi Bizottságának. Főszerkesztője a *Kulturális Szemle* folyóiratnak, szerkesztőbizottsági tagja a *Polymatheia – Művelődés- és neveléstörténet* című hazai, valamint a *Hungarian Educational Research Journal* és a *Scientific Journal: Psychology and Patopsychology of Child* nemzetközi folyóiratoknak. Fő kutatási területei: közösségi művelődés, közművelődés és képzés-felnőttképzés kapcsolata, a felnőttképzés és a közösségi művelődés intézményrendszere, módszertana, közösségfejlesztés, civilek a kultúrában és az oktatásban. Fő műve: *A felnőttek képzése és művelődése egykor és ma Magyarországon* (2016., Csokonai Kiadó, Debrecen, elérhető: <http://mek.oszk.hu/16200/16283/>).

DR. MÁRKUS EDINA: PhD 1998-ban végzett felnőttképzési és művelődési menedzserként a Kossuth Lajos Tudományegyetemen, ugyanitt doktorált 2006-ban neveléstudományból. 20 éve tanít a Debreceni Egyetemen, jelenleg a Bölcsészettudományi Kar Nevelés- és Művelődéstudományi Intézet intézetigazgató-helyettese. Intézeti Tudományos Diákköri felelős. A Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola Neveléstudományi Programjában témavezetőként, oktatóként tevékenykedik. Emellett 2017 óta a Nemzeti Művelődési Intézet Felsőoktatás-fejlesztési Központjában dolgozik, jelenleg a központ vezetője. MTA Debreceni Akadémiai Bizottság Nevelés-, Művelődéstudományi és Pszichológiai Szakbizottság Művelődéstudományi Munkabizottságának a titkára. Szerkesztőbizottsági tagja a *Pallas Debrecina* könyvsorozatnak.

DR. BENKEI-KOVÁCS BALÁZS: PhD a Budapesti Gazdasági Egyetem KVIK Pedagógiai Tanszékének egyetemi adjunktusa és a Nemzeti Művelődési Intézet kutató-fejlesztő munkatársa. Doktori fokozatát az ELTE Neveléstudományi Doktori Iskolájának Andragógia Programjában szerezte meg 2012-ben, első egyetemi diplomát adó képesítéseit is az ELTE-n, felnőttképzési szakértő (2007), valamint francia szakos tanár mesterszakokon (2003) végezte el. A felsőoktatásban folyamatosan dolgozik oktatóként közel két évtizede, korábbi munkahelyei a Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai Szolgáltatások Főiskolája és az ELTE PPK Andragógia Tanszéke.